

ИЗВЕШТАЈ О ПРЕГЛЕДУ И ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ
МАСТЕРА БОЈАНЕ Н. ТОМИЋ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду, на седници одржаној 3. 7. 2019. године, донело је одлуку о образовању Комисије за преглед и оцену докторске дисертације коју је мастер Бојана Томић предала под насловом *Именске речи које се јављају само у множини у српском језику*.

Састав комисије:

1. Др Весна Ломпар, ментор, ванредни професор (2016), ужа научна област Српски језик, Филолошки факултет Универзитета у Београду
2. Др Рајна Драгићевић, редовни професор (2013), ужа научна област Српски језик, Филолошки факултет Универзитета у Београду
3. Др Марина Спасојевић, научни сарадник (2016), ужа научна област Српски језик, Институт за српски језик САНУ

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:

Бојана (Никола) Томић

2. Датум рођења, општина, република:

23. 4. 1981, Београд, Савски венац, Србија

3. Датум одбране, место и назив мастер рада:

29. 10. 2008, Београд, Филолошки факултет Универзитета у Београду, *Мађаризми у речницима српског језика и њихова лексикографска обрада (синхронијски и дијахронијски аспект)*

4. Научна област из које је стечено академско звање мастер:

дипломирани филолог српског језика и књижевности – master (српски језик)

БИОГРАФИЈА И БИБЛИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Бојана Томић дипломирала је на Филолошком факултету Универзитета у Београду 2006. године, на Групи за српски језик и књижевност. Године 2008. завршила је мастер студије на Катедри за српски језик Филолошког факултета Универзитета у Београду, одбранивши мастер рад са темом *Мађаризми у речницима српског језика и њихова лексикографска обрада (синхронијски и дијахронијски аспект)*.

У Институту за српски језик САНУ запослена је од 2006. године на пројекту „Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда *Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*”. Учествовала је на националним и међународним научним скуповима, са којих је излагања публиковала у зборницима, а аутор је и више научних радова, приказа и хроника објављених у научним и стручним часописима.

Списак објављених радова:

Мојсиловић, Бојана: *О покрајинским називима за биљке (творбени аспект)*, у: Жугић, Радмила (ур.), Дијалекат – књижевни језик, 215–228, Лесковац, 2008 (у коауторству са Маријом Милосављевић).

Мојсиловић, Бојана: *О терминолошкој лексици из области уметности у Речнику српскохрватскога књижевног језика Матице српске*, у: Чолакова, Жоржета (ур.), Паисиеви четенија – Научни трудове, том 48, кн. 1, сб. А, 2010, Филологија, 563–568, Пловдив, 2011 (у коауторству са Маријом Милосављевић-Тодоровић).

Мојсиловић, Бојана: *О апелативизацији и епонимима у српском језику*, у: Ковачевић, Милош (ур.), Савремена проучавања језика и књижевности II/1, 109–116, ФИЛУМ, Крагујевац, 2011.

Мојсиловић, Бојана: *Мађаризми у савременом српском језику*, у: Omerović, Mirela (ur.), Halilović,

Senahid (gl. ur.), Bosanskohercegovački slavistički kongres I, 508–515, Sarajevo, 2012.

Томић, Бојана: *Стилска вредност зоонима у делима Бранка Ћопића*, у: Тошовић, Бранко (ur.), *Lirski doživljaj svijeta u Ćopićevim djelima*, Lirski, humoristički i satirički svijet Branka Ćopića 2, 407–419, Грас, 2013.

Томић, Бојана: *О фамилијарној лексици у српском језику*, у: Мишић Илић, Биљана, Лопичић, Весна (ур.), *Језик, књижевност, маргинализација, језичка истраживања*, 429–441, Ниш, 2014.

Томић, Бојана: *Паремолошки облици у роману ТРАВНИЧКА ХРОНИКА*, у: Тошовић, Бранко (ur.), *Andrićeva Hronika*, 909–919, Грас, Београд, Вања Лука, 2014.

Томић, Бојана: *Категорије броја и бројивости у називима за јела у српском језику*, *Наш језик XLV/3–4*, 39–49, Београд, 2015.

Томић, Бојана: *О односу значења и категорије броја код једног типа позајмљеница у српском језику*, у: Мишић Илић, Биљана, Лопичић, Весна (ur.), *Језик, књижевност, значење: језичка истраживања*, 189–200, Ниш, 2016.

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Именске речи које се јављају само у множини у српском језику

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација мастера Бојане Томић обухвата 528 компјутерских штампаних страница, не рачунајући изјаве о ауторству и биографију кандидата. Садржи резиме на српском и енглеском језику са одговарајућим кључним речима, а после садржаја нижу се следећа поглавља:

1. Увод (1–4);
2. Термиолошки апарат (4–6);
3. Историјат проблема и преглед радова који се тичу теме (6–20);
4. Дијахрони приступ анализи множинских речи у српском језику (20–34);
5. Категорије броја и бројивости у српском језику (34–68):
 - 5.1. Категорија броја,
 - 5.2. Категорија бројивости;
6. Морфолошка анализа множинских речи у српском језику (68–108):
 - 6.1. Именице, Творбена анализа именица које се јављају само у множини,
 - 6.2. Остале именске речи, 6.2.1. Придеви, 6.2.2. Заменице, 6.2.3. Бројеви, 6.2.4. Поименичене речи;
7. Лексичко-семантичка анализа плуралних речи у српском језику (108–239):
 - 7.1. Множинске речи које се односе на човека, 7.1.1. Имена народа, 7.1.2. Припадници група, 7.1.3. Учесници у обредима и обичајима,
 - 7.2. Научна терминологија,
 - 7.3. Делови тела,
 - 7.4. Болести,
 - 7.5. Сложени предмети, 7.5.1. Називи за предмете који припадају покућству и окућници, 7.5.2. Називи за музичке инструменте, 7.5.3. Називи за одећу и обућу, 7.5.4. Називи за накит, 7.5.5. Називи за превозна средства, 7.5.6. Предмети различите намене, 7.5.7. Називи за спортске реквизите, 7.5.8. Називи за оружје, 7.5.9. Називи за новац, 7.5.10. Називи за различите збирке текстова,
 - 7.6. Називи јела,
 - 7.7. Апстрактна лексика,
 - 7.8. Фолклорна лексика, 7.8.1. Лексика ткања, 7.8.2. Називи празника и прослава, 7.8.3. Називи дечијих игара (и игара уопште), 7.8.4. Кратке народне умотворине, 7.8.5. Називи митских бића и празноверице,
 - 7.9. Ономастика,
 - 7.10. Отпаци, остаци и ситнице;
8. Позајмљенице (239–252);
9. Покрајинска и дијалекатска лексика (252–259);
10. Неологизми (259–263);
11. Полисемија множинских речи (263–276);
12. Лексикографска обрада плуралних речи у дескриптивним речницима српског језика (276–305);
13. Закључак (305–315);
14. Библиографија (315–335);
15. Извори (335–336);
16. Речник множинских речи у српском језику (336–529).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

1. У *Уводу* (стр. 1–4) кандидаткиња мастер Бојана Томић дефинише предмет и циљеве свог истраживања. Предмет рада чине лексеме са непотпуном морфолошком парадигмом броја, и то оне које се употребљавају само у множини. Као циљеви рада постављени су евидентирање множинских речи у српском језику, те анализа и опис имајући у виду њихове граматичке и семантичке особине, с посебним освртом на лексикографску обраду. У овом поглављу представљен је и материјал на коме је спроведена анализа, а који чине лексеме ексцерпирани из *Речника српскохрватског књижевног и народног језика* САНУ (РСАНУ), *Речника српскохрватског књижевног језика* Матице српске (РМС), *Речника српског језика* Матице српске (РСЈ), *Обратног речника српског језика* (ОР), као и лексеме потврђене у контролним корпусима (*Електронском корпусу српског језика* /ЕК/ и на интернету /Интернет/). Такође, у *Уводу* се истиче да ће се у раду због комплексности теме употребити вишеаспектни приступ и методологија, који се огледа у анализама које су у домену више лингвистичких дисциплина (морфологија, лексикологија, ономастика, терминологија, компаративистика).

2. У другом поглављу, *Термилошки апарат* (стр. 4–6), представљени су термини, термилошке синтагме и номенклатурни називи који се употребљавају у раду. Акцент је на терминима који се ређе срећу у (домаћој) лингвистици (*плуратив*), односно терминима који имају нешто другачије значење од оног забележеног у лингвистичким термилошким речницима (*множинска реч*).

3. У поглављу *Историјат проблема и преглед радова који се тичу теме* (стр. 6–20) разматрано је у граматицима од Вука до данас да ли су и на који начин обележаване и дефинисане речи које се јављају само у множини, као и то који примери су употребљени да се илуструје појава дефективности категорије броја. Из овог прегледа се види да се речима које се јављају само у множини није придавао велики значај, најчешће су спомињане у поглављима о именицама и броју, док се примери који се наводе врло често понављају.

4. Следеће поглавље, *Дијахрони приступ анализи множинских речи у српском језику* (стр. 20–34), пружа нам увид у једно од тумачења плуралности, које се заснива на претпоставци о томе да је ова особина условљена стањем у ранијим фазама развоја језика. Тако се показало да је категорија двојине, која је била трећи члан категорије броја у српском језику (поред једнине и множине), имала важну улогу у формирању једног типа именица плуралија тантум. Губљење граматичког значења двојства у јединству омогућило је да облик некадашње двојине под утицајем морфолошке сличности постане једнина или множина; плурализацијом су настали неки облици плуралија тантум (*врата, уста*). Да би се потврдило да двојина није имала директан утицај на формирање именица плуралија тантум, у овом поглављу је указано и на стање у словеначком језику, у коме су се множинске речи (такође) давно стабилизовале у језику.

5. Пето поглавље посвећено је категоријама броја и бројивости у српском језику, како и гласи његов наслов (стр. 34–68). У овом поглављу кандидаткиња се фокусира на то да објасни природу ових категорија полазећи од несклада између облика и значења дефективних облика. С тим у вези направљена је паралела између збирних именица и именица које се јављају само у множини а које означавају младе животиње (*тилад–тилићи*). Такође, у овом поглављу се преиспитује термин суплетивна множина, као и (не)бројивост именица које не реализују граматичку множину већ семантичку. У вези са бројивошћу истакнуто је да множински облик лексеме не значи нужно и поседовање категорије бројивости, што се у литератури често превиђа. Квантификација множинских речи одликује се употребом посебне врсте бројева – бројним придевима, али је могућа и помоћу збирних бројева у једнини и у неким случајевима описно (помоћу лексеме *пар*).

У овом поглављу приказани су и радови засновани на неуролингвистичким истраживањима који доказују да мозак на различите начине перципира једински и множински облик, односно оно што је бројиво и оно што није бројиво. Такође, доводи се у питање маркираност множинског облика, будући да је за речи које се јављају само у множини множина основни облик, те стога не може бити маркиран.

6. Шесто поглавље, *Морфолошка анализа множинских речи у српском језику* (стр. 68–108), као и наредно, представља централни део рада. У овом поглављу извршена је морфолошка анализа речи које се јављају само у множини. Уочено је да су именице доминантна врста у корпусу и да се преостале именске речи (придеви, заменице и бројеви) ретко јављају. Именице које имају само множински облик јављају се у сва три рода, али је забележена и честа појава варијанти, па се тако неке именице јављају у два облика (*каникула* с и *каникуле* ж). У корпусу је највећи број именица женског рода, затим мушког и најмање средњег рода.

Творбеном анализом утврђено је да су именице плуралија тантум махом просте,

немотивисане речи, осим једног типа девербатива којима се именују остаци као резултат некакве радње (*омајине* – оно што отпада од конопље док се маје).

7. Седмо поглавље *Лексичко-семантичка анализа плуралних речи у српском језику* (стр. 108–239) јесте најобимније у раду и у њему је извршена лексичко-семантичка анализа множинских речи. Садржи десет потпоглавља, у којима су анализирани појединачне лексичко-семантичке групе, од којих је најпродуктивнија она која се односи на сложене предмете. И она је, такође, веома комплексна, па је даље подељена на десет подгрупа – називи за предмете који припадају покућству и окућници, називи за музичке инструменте, називи за одећу и обућу, називи за накит, називи за превозна средства, предмети различите намене, називи за спортске реквизите, називи за оружје, називи за новац, називи за различите збирке текстова.

У овом поглављу истакнуто је да све множинске речи карактерише постојање семе плуралности, која је једна од компонената значења и која се реализује као партитивност, збирност, мултипликативност и резидуалност.

8. Осмо поглавље посвећено је анализи позајмљеница (стр. 239–252), будући да су се у корпусу нашли примери из седамнаест језика. Утврђено је да неке позајмљенице које у српском језику имају само множински облик такође имају само множински облик и у језику даваоцу, док друге немају. Исто тако, показало се и да неке позајмљенице у српском језику имају облик једнине, упркос множинском облику речи модела. Испоставило се да и облик позајмљенице утиче на перцепцију именованог појма, те ће се, уколико се у њеној структури препозна сема плуралности, она јавити у множинском облику.

9. У деветом поглављу, *Покрајинска и дијалекатска лексика* (стр. 252–259), анализирана је територијално маркирана лексика са дефективно израженом категоријом броја да би се утврдио однос са нормативним правилима. Иако је велики број лексема у корпусу обележен квалификаторима којима се означавају покрајинска и дијалекатска лексика, испоставило се да би се анализом стекла слика само о лексемама за које речник има потврде да су померене од проскрибованих облика у погледу категорије броја, не и за остале које нису обележене на тај начин. Оно што је ипак могло да се утврди јесте да се у свим дијалектима употребљавају именске речи које имају само множину, као и да њихов облик није стабилан, што значи да ће се у дијалектима чешће употребити једински облик множинске лексеме. Дакле, дијалекат тежи одржавању „парности”.

10. Десето поглавље посвећено је анализи неологизама (стр. 259–263) да би се утврдило да ли је појава множинских речи актуелна у језику. Показало се да су се као продуктивне групе нових речи јавили називи за припаднике различитих група; актуелних у савременом друштву, као и називи за предмете бипартитне структуре.

11. У једанаестом поглављу *Полисемија множинских речи* (стр. 263–276) испитује се способност множинских речи да реализују секундарна значења. Утврђено је да мали број лексема има развијену полисемантичку структуру.

12. Дванаесто поглавље посвећено је лексикографској обради речи које се јављају само у множини (стр. 276–305). Досадашња пракса показала је бројне недоследности приликом дефинисања лексема којима је основни облик множински а које се тичу успостављања одреднице, правилног обележавања склоности лексеме да се јавља само или углавном у множини, препознавања значења са доминантном семом плуралности и употребе устаљених модела приликом дефинисања номенклатурних јединица.

13. У тринаестом поглављу *Закључак* (стр. 305–315) кандидаткиња резимира своје резултате.

14. Иза закључка долазе списак литературе и извора (стр. 315–336).

16. Посебан део овог рада чини *Речник множинских речи у српском језику* (стр. 336–529), састављен на основу грађе ексцерпираних за израду дисертације. Нарочито је значајно што су одреднице и дефиниције у овом речнику модификоване у складу са закључцима изведеним у дисертацији.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

Томић, Бојана: *Категорије броја и бројивости у називима за јела у српском језику*, Наш језик XLV/3–4, 39–49, Београд, 2015.

Томић, Бојана: *О односу значења и категорије броја код једног типа позајмљеница у српском језику*, у: Мишић Илић, Биљана, Лопчић, Весна (ur.), *Језик, књижевност, значење: јеziчка истраживања*, 189–200, Ниш, 2016.

VII ZAKЉUČCI OДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација кандидаткиње мастера Бојане Томић указала је на сложеност феномена именских речи које се јављају само у множини. Овој теми приступано је ретко у појединачним научним радовима у србистици, за разлику од граматика и речника. У граматицима се приликом анализе именица углавном наводе оне које имају само једну категорију броја (у овом случају категорију множине), најчешће као изузетак у односу на остале врсте именица, док се овакве речи у речницима обележавају на посебан начин, ознаком „мн.” и од других одредница се разликују по томе што им се основни облик даје у множини.

Уводна поглавља овог рада значајна су јер се, осим постављања циљева и представљања грађе, приказује стање у граматицима од Вука до данас у вези са постављеном темом, потом се теми приступа и из дијахроне перспективе да би се испитала корелација старих двојинских и савремених множинских облика. Издвајање термина који су у вези са проблематиком, поготово истицање термина *плуратив* за оне лексеме које се обично јављају у множини, значајно је за савремену србистичку лингвистичку терминологију. Такође, у вези са лингвистичком терминологијом важно је проширивање значења термина *плуралија тантум* на све именске речи, не само на именице.

Централни део рада чине морфолошка и лексиколошка анализа множинских речи у српском језику. Детаљна анализа и различити приступи у анализи грађе доприносе бољем разумевању именских врста речи, док се семантичким истраживањима допуњују наша знања о лексици српског језика.

Посебно је значајан приступ лексикографској обради речи плуралија тантум у једнојезичним описним речницима српског језика, а с тим у вези и последње поглавље у раду – прилог у виду *Речника множинских речи*, настао на основу грађе прикупљене за израду дисертације.

Рад представља допринос традиционално схваћеној морфологији српског језика у смислу одређивања и описа речи са дефектном категоријом броја, тј. именских речи које се јављају само у множини. С друге стране, рад представља допринос лингвистици уопште, будући да се овим истраживањем осветљава општејезички феномен плуралија тантум из перспективе српског језика. Такође, овим радом је показано да дефективност категорије броја, иако предмет морфологије српског језика, спада и у домен семантичких и лексиколошких истраживања. Грађа на којој је кандидаткиња засновала своје истраживање омогућила је да се преиспитају нека устаљена мишљења као нпр. да се термин плуралија тантум односи искључиво на именице, те је рад значајан и за кодификацију српске лингвистичке терминологије.

Значај истраживања видимо, пре свега, у разумевању категорије броја и његовом утицају на морфолошко-семантичке особине (именских) речи, а резултати истраживања могу се употребити у различитим областима теоријске и примењене србистичке (као и контрастивне) лингвистике, пре свега, у лексикографији, нормативистици, те традуктологији, настави српског као страног итд.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња је показала да одлично влада материјом, која је изложена прегледно. Цео рад написан је јасним научним стилем. Анализа и закључци у раду изведени су на основу пажљиво одабране грађе, па можемо рећи да овај рад, као оригинално дело, значајно доприноси осветљавању проблема множинских речи у српском језику.

IX ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, Комисија једногласно предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да Извештај о оцени докторске дисертације мастера Бојане Томић, под насловом *Именске речи које се јављају само у множини у српском језику*, прихвати и упути га Већу друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на сагласност и да кандидаткињу, по добијању сагласности, позове на усмену јавну одбрану рада.

Београд, 19. 7. 2019.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Др Весна Ломпар, ванредни професор

2. Др Рајна Драгићевић, редовни професор

3. Др Марина Спасојевић, научни сарадник

